

CASOPIS »SOVJETSKOJE SLAVJANOVEDENIJE« ZA 1981. GODINU O JUGOSLAVENSKOJ POVIJESNOJ TEMATICI

Časopis »sovjetskoje slavjanovedenije« izlazi od 1965. godine, dakle 17 godina. Organ je Instituta slavjanovedenija i balkanistiku Akademije nauka Sovjetskog Saveza u Moskvi, a izlazi šest brojeva godišnje. Osim povijesnim pitanjima časopis se bavi i pitanjima povijesti literature i filologije zemalja južnih i zapadnih Slavena i naroda Balkana, donosi recenzije knjiga koje izlaze u SSSR-u i izvan njegovih granica, kao i znanstvene informacije. U redakcijskom kolegiju časopisa sudjeluju poznati sovjetski povjesničari, povjesničari književnosti i filolozi: I. I. Kostjuško (glavni urednik), L. B. Valjev, V. A. Đakov, V. V. Zelenjin (zamjenik glavnog urednika), v. I. Zlydnjev, V. G. Karasjov, V. D. Koroljuk, D. F. Markov, A. I. Nedorezov, S. V. Nikolski, J. A. Pisarev, L. N. Smirnov, N. I. Tolstoj (zamjenik glavnog urednika), J. B. Šmeralj.

U ovom ćemo se prikazu časopisa zadržati na šest brojeva za 1981. godinu, i to isključivo s obzirom na osvjetljavanje povijesti naroda i narodnosti SFRJ na njegovim stranicama. Na samom početku treba reći da je ta tematika relativno dobro zastupljena jer gotovo da i nema broja u kojemu se ne nađe bilo kakav prilog o povijesti naših naroda. O kakvoj se tematici radi i kako se ona rješava, treba da pokaže ovaj pregled.

U broju 2 (za ožujak — travanj) nalazi se relativno opširan rad (časopis ne objavljuje radove veće od 2 autorska arka) starijeg znanstvenog suradnika spomenutog Instituta G. M. Slavina »Narodna fronta Jugoslavije u borbi za učvršćenje narodno-demokratske države«. Kao što se vidi, Slavin svoj rad posvećuje problemima djelovanja NFJ nakon pobjede narodnooslobodilačke borbe i socijalističke revolucije do prvih demokratskih izbora u studenom 1945. i do proglašenja Federativne Narodne Republike Jugoslavije. Da je ta tema u našoj historiografiji dobro razrađena, vidi se iz autorova opširnog historiografskog uvoda. Upravo se iz tog uvoda može također vidjeti da je ta tema u SSSR-u vrlo slabo razrađena, što ide u prilog Slavina rada, koji je dio još neobjavljenog zbornika Instituta slavjanovedenija i balkanistike »Narodne i nacionalne fronte u antifašističkoj oslobodilačkoj borbi i revolucijama četrdesetih godina u zemljama srednje i jugoistočne Evrope«. Slavin kaže da stvaranje i djelovanje Jedinog narodnooslobodilačkog fronta (JNOF) nije počelo »odozgo«, nego »odozdo«, ujedinjavanjem radnih masa grada i sela i svih onih kojima je stalo do slobode. Možda je ovdje trebalo reći da se prva organizacija narodne fronte javila u Sloveniji već 27. III. 1941, a također i to da je KPJ politiku fronte vodila od prvih

dana, što se je odrazilo u paroli: »Smrt fašizmu — sloboda narodu!« Slavina, međutim, najviše zanima (a to opravdava temu) odnos KPJ i raznih partija koje su kasnije ulazile u JNOF u Srbiji i Hrvatskoj. Autor detaljno prikazuje borbu KPJ s raznim buržoaskim partijama i grupama koje su pokušavale djelovati u sastavu fronte kao koalicija. U tom se smislu borba naročito zaoštrila ljeti 1945, kada su se fronti priključile neke sitnoburžoaske partije i grupe koje su pokušale da je potkopaju iznutra. Autor ispravno zaključuje da je u to vrijeme bilo nemoguće poduzeti neke odlučnije korake protiv KPJ, koja je u zemlji uživala velik i zaslužen autoritet, a osim toga je i odnos klasnih snaga išao u prilog revolucionarnih preobrazbi jer su mase prihvaćale socijalno-ekonomski i politički program KPJ. Sve je to govorilo o neospornom rukovodstvu KPJ u zemlji, a i u sastavu JNOF KPJ je bila priznata rukovodeća snaga. U prilog toj tvrdnji autor citira E. Kardelja, koji je istakao da je u to vrijeme glavni zadatak Partije bila borba za mase i njihovu mobilizaciju u borbi protiv kontrarevolucionarnih snaga. Kao primjer snaga protiv Fronte Slavin navodi opozicijsku Grolovu Demokratsku partiju. Grol je u složenim poslijeratnim prilikama, kad se radilo o međunarodnom priznavanju Jugoslavije, pokušao iskoristiti međunarodnu javnost pozivajući na intervenciju pod izlikom da jugoslavenska narodna vlast na čelu s maršalom Titom ne ispunjava preporuke Krimске konferencije. Tome je pridonio i I. Šubašić, koji je upravo prema preporuci Krimске konferencije ušao u vladu maršala Tita i pokušao je prisiliti rukovodstvo KPJ i JNOF da pretvori Frontu iz jedinstvene svenarodne političke organizacije pod rukovodstvom KPJ u mnogopartijsku koaliciju. Autor navodi Titove riječi u kojima se ističe da je Sovjetski Savez u to vrijeme pomagao Jugoslaviji da se oslobodi pritiska imperijalističkih snaga, koje su bile na strani Šubašića i ostalih opozicionara. Najveći dio Slavinova rada posvećen je I. kongresu JNOF, koji je održan u Beogradu 5—7. kolovoza 1945, i analizi dokumenata usvojenih na tom kongresu. Posebno se bavi projektom programskih dokumenata — Programa i Statuta, koji su konačno organizacijski formirali Narodnu Frontu Jugoslavije kao općenarodnu organizaciju sposobnu da ujedini i vodi sve demokratske snage u zemlji.

U posljednjem dijelu rada autor razmatra period borbe NFJ protiv opozicijskih buržoaskih partija, njihovu diplomatsku igru i bezuspješne pokušaje da zaustave demokratski razvitak zemlje uoči i za vrijeme prvih demokratskih izbora u FNRJ. Iscrpan i informativan Slavinov rad ima veliko značenje za sovjetsku historiografiju, ali i za našu, kojoj je stalo do objektivnog prikaza originalnih početaka u razvitku prve jugoslavenske države radnika i seljaka nakon pobjede narodnooslobodilačke borbe i socijalističke revolucije.

U istom broju časopisa objavljena su još dva rada u kojima se dodiruju pojedina pitanja povijesti jugoslavenskih naroda. Jedno je rad A. F. Naskova »O pitanju agrarizma i seljačkog pokreta u zemljama srednje i jugoistočne Evrope u međuratnom periodu«. To je komparativan pregled u kojem je dodirnuta i tema seljačkih partija u kraljevini Jugoslaviji. Autor govori o »jakom lijevom krilu« u Hrvatskoj seljačkoj stranci, kojem je po autorovu mišljenju pripadao Stjepan Radić. Ali iz članka se ne vidi tko je tada predstavljao desno krilo, ako se takva klasifikacija HSS može uzeti kao točna za čitavo razdoblje njezina djelovanja. Ako je autor mislio na dvadesete godine, kad se čitava stranka smatrala republikanskom i nosila

naziv Hrvatska republikanska seljačka stranka, trebalo je to reći, kao i to da se S. Radić kasnije odrekao svog republikanstva. Autor spominje i Zemljoradničku partiju D. Jovanovića, ali naravno letimično. U opširnom radu Noslakova svega je nekoliko redaka o seljačkim i zemljoradničkim partijama Jugoslavije. Suviše malo za tako važnu temu, i to samo na osnovi sovjetske literature.

U ovom broju čitamo i prikaz knjige D. Pavličevića »Narodni pokret 1883. u Hrvatskoj« iz pera starijeg znanstvenog radnika Slavističkog instituta V. I. Freidzona. U vrlo pozitivnoj recenziji Freidzon posebno ističe odnos jugoslavenske historiografije prema problemima socijalno-političkog razvitka.

U trećem broju časopisa (za svibanj-lipanj) objavljena su dva priloga: pozitivna recenzija K. Strukove o knjizi N. I. Hitrove »Crna Gora i nacionalnooslobodilački pokret na Balkanu« i iscrpna informacija I. S. Dostjan o konferenciji jugoslavenskih i sovjetskih povjesničara održanoj u Beogradu povodom izlaska iz tiska sovjetskog zbornika dokumentarne građe iz sovjetskih arhiva o prvom srpskom ustanku.

U četvrtom broju časopisa (za srpanj-kolovoz) nalazimo opširan referat V. P. Gračova »Historija inozemnih slavenskih i balkanskih naroda u ruskim diplomatskim dokumentima drugog desetljeća XIX. stoljeća«. To je u stvari detaljan studijski pregled objavljenih diplomatskih dokumenata, među kojima se susreće dovoljan broj podataka o aktivnosti ruske diplomacije na Balkanu. Posebno je zanimljivo pismo Hesseljroda od 17 (29). ožujka 1820. o sudbini Crnogoraca i zabrani njihova preseljavanja u Rusiju. Autor spominje i donosi i dokumente o odnosima Rusije i Srbije početkom XIX. stoljeća.

U petom broju (za rujanj-listopad) nalazi se zanimljiv prilog našeg poznatog povjesničara Marijana Britovškega »Pogledi akademika Borisa Ziherla na slovensku historiografiju«. Britovšekov je prilog zanimljiv ne samo za sovjetskog čitaoca nego i za našeg, jer u stvari upoznaje našu i sovjetsku javnost s pogledima poznatog slovenskog marksista, njegovim postavkama i metodološkim pogledima na slovensku povijest.

Za nas je također zanimljiv studijski prikaz V. K. Volkova i L. J. Gibijanskog »Fundamentalno izdanje dokumenata (uz objavljivanje šestotomne publikacije 'Sovjetski Savez na međunarodnim konferencijama za vrijeme velikog domovinskog rata 1941—1945. g.'). Naše je zanimanje za taj studijski prikaz povećano činjenicom da ga pišu dvojica poznatih sovjetskih istraživača naše povijesti. Autori nas detaljno upoznaju s jugoslavenskim pitanjem na međunarodnim savezničkim konferencijama na Krimu i u Potsdamu. Riječ je o borbi koju je vodio naš narodnooslobodilački pokret za međunarodno priznanje 1943—1944. i stavovi pojedinih saveznika o tom pitanju. Autori ističu da je jugoslavensko pitanje 1943. godine postavljeno na međunarodni forum na temelju velikih uspjeha NOP i podrške Sovjetskog Saveza«, što, dakako, odgovara stvarnosti. Priznavanje borbe jugoslavenskih naroda istovremeno je nailazilo na suprotstavljanje zapadnih saveznika, zbog čega je i dolazilo do kompromisnih rješenja.

Posljednji, šesti broj časopisa donosi opširan i zanimljiv rad (zapravo analizu nove građe) L. J. Gibijanskog i V. V. Zelenjina »Neki aspekti jugoslavensko-sovjetskih odnosa u malo poznatim dokumentima, istupima i člancima J. Broza Tita«. Riječ je o pismima, istupima i člancima Josipa Broza Tita nađenim u sovjetskim arhivima (Centralnom državnom arhivu okto-

barske revolucije SSSR u Moskvi) i časopisima («Slavjane» i «Krasnoflotec»), koji se odnose na vrijeme od 1944. do 1946. godine. Radi se zapravo o Titovim vezama s društvenim radnicima Sovjetskog Saveza, kojima je Tito odgovarao na pisma ili udovoljavao molbi da napiše za njihova glasila članke. Rad je zanimljiv već i stoga što većina nađene građe nije ušla u »Sabrana djela« Josipa Broza Tita, od kojih je dosad objavljeno deset tomova. Među prvima u građi je pismo koje je Tito u rujnu 1944. poslao predsjednici Antifašističkog komiteta sovjetskih žena, pukovniku Sovjetske armije V. S. Grizodubovoj. Spomenuto pismo već je ranije objavljeno u časopisu («Sovjetski horizonti», br. 7, 1981), pa je poznato jugoslavenskim istraživačima. Nepoznati su dokumenti iz arhiva, a tiču se Titove suradnje sa Sveslavenskim komitetom, koji je svojim istupanjima i pozivima moralno pomagao NOB-i. Tito je prilikom posjeta Moskvi 1944. posjetio Sveslavenski komitet. Sačuvani su u arhivi i sad objavljeni njegovi istupi u komitetu kao i članci koje je napisao za organ tog Komiteta, časopis »Slavjane«. Riječ je o dva članka: »Prijateljstvo i tijesna suradnja naroda Jugoslavije s narodima Sovjetskog Saveza — zakon života« i »O životnoj sposobnosti nove Jugoslavije«. Ovaj drugi Titov članak objavljen je u časopisu »Slavjane« za travanj 1945. godine. U njemu Tito daje povijesni pregled razvitka Jugoslavije od stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Autori objavljuju čitav tekst, koji je naročito zanimljiv zbog ocjena pojedinih prijelomnih događaja povijesnog razvitka naše zemlje. Tako ovdje nailazimo na ocjenu Kraljevine SHS. Tito kaže da ona nije ostvarila težnje Hrvata, Slovenaca, Makedonaca i Crnogoraca za ujedinjenjem u jednu državu južnih Slavena, u kojoj bi ti narodi bili ravnopravni« (str. 15). Zanimljiva je i ocjena HSS i njezina vođe Stjepana Radića, u kojoj se ističe da se rukovodstvo stranke pod pritiskom reakcije 1925. godine potpuno »odreklo regionalnog republikanskog programa i sudjelovalo u radu parlamenta i vlade«, ali da je ubojstvo vođa HSS na čelu s Radićem u lipnju 1928. »jasno pokazalo da velikosrpska reakcija ne misli ni sa kime dijeliti vlast i nema namjere rješavati nacionalno pitanje« (str. 15). Šestojanuarsku diktaturu Tito ocjenjuje kao »terorističku vojnu diktaturu kralja Aleksandra«. Zatim govori o masovnim ubojstvima režima, o atentatu na kralja Aleksandra u Marseillesu i posebno se zadržava na sporazumu Cvetković—Maček, koji je imao za cilj »da umiri Hrvate dijeljenjem vlasti među velikosrpskom reakcionarnom klikom i hrvatskom reakcijom na čelu s Mačekom, pod čijim su se krilom koncentrirali najreakcionarniji elementi u Hrvatskoj — od klerofašista do ustaša« (str. 16). Povijest Tito dovodi do sudskih procesa u FNRJ kvislinzima i ratnim zločincima.

U drugom Titovu članku riječ je o suradnji Narodnooslobodilačke armije Jugoslavije i Sovjetske armije u posljednjim bitkama za oslobođenje Jugoslavije, i to naročito na Dunavu, gdje se posebno istakla Sovjetska Dunavska flotila u operacijama za oslobođenje Beograda. U članku se osjeća pero ratnog dopisnika. U njemu je dana vrlo visoka ocjena zajedničke borbe u operacijama za Vukovar u travnju 1945. kao i za vrijeme probijanja srijemskog fronta. Treba se složiti s autorima publikacije da taj novi arhivski materijal ima veliko značenje za istraživače Titove biografije, a istovremeno je svjedočanstvo o jugoslavensko-sovjetskoj suradnji u teškim godinama drugog svjetskog rata, u borbi protiv zajedničkog neprijatelja — fašizma.

U istom broju časopisa objavljena je recenzija V. V. Zelenjina o knjizi M. M. Sumarokove »Demokratske snage Jugoslavije u borbi protiv reakcije

i ratne opasnosti (1929—1939)«, koja je objavljena 1980. u Moskvi. Slažemo se sa Zelenjinom kad kaže da se u knjizi Sumarokove istražuje jedan od važnijih aspekata društveno-političkog života u Jugoslaviji do početka drugog svjetskog rata, kad su demokratske snage na čelu s KPJ vodile žestoku borbu za osnovna ekonomska i politička prava jugoslavenskih radnika, borbu protiv fašizacije zemlje. Autorica knjige opširno i argumentirano govori o naporima koje je poduzimalo rukovodstvo KPJ za saniranje stanja u Partiji (a to ističe i recenzent), ali ni autorica ni recenzent nijednom riječju ne spominju stanje u kojem se našlo rukovodstvo KPJ 1937—1939, kad su harale staljinske čistke i kad su deseci članova CK KPJ i njen generalni sekretar Josip Čižinski (Milan Gorkić) nestali u tim čistkama. Da je to rečeno, tada bi i uloga Josipa Broza Tita, koji je nakon M. Gorkića primio rukovodstvo CK KPJ, i njegovo nastojanje da Kominternu ne raspusti (što je u historiografiji već poznato) bili jače istaknuti.

Ivan Očak

SVEUČILISTE U ZAGREBU — INSTITUT ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

VOL. 15

ZAGREB

1982.

Izdavač: Sveučilište u Zagrebu — Centar za povijesne znanosti
Odjel za hrvatsku povijest

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan
MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ,
Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Centar za povijesne znanosti — Odjel za hrvatsku povijest,
Zagreb, Krčka 1

Časopis izlazi jednom godišnje

Cijena ovog broja iznosi 400 din.

Izdavanje časopisa sufinancira Samoupravna interesna zajednica za znanstveni
rad SRH-VII.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu
SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođeni su plaćanja
poreza na promet proizvoda.

RADOVI 15

Za izdavača
Prof. dr *Josip Adamček*

Lektor
Mr *Dragica Malić*

Korektor
Dunja Pavličević

Tehnički urednik
Franjo Čuješ

SURADNICI U OVOM BROJU

- ANTIC mr Ljubomir, Centar za istraživanje migracija, Krčka 1, Zagreb.
BOBAN mr Branka, Centar za povijesne znanosti, Odjel za hrvatsku povijest, Krčka 1, Zagreb.
BUDAK Neven, Filozofski fakultet, Đ. Salaja 3, Zagreb.
GROSS dr Mirjana, Britanski trg 12, Zagreb.
LAUŠIĆ mr Ante, Centar za istraživanje migracija, Ilica 44, Zagreb.
LUČIĆ dr Josip, Centar za povijesne znanosti, Odjel za hrvatsku povijest, Krčka 1, Zagreb.
MIJATOVIĆ Anđelko, Palmira Togliatija 12, Susedgrad, Zagreb.
OČAK dr Ivan, Centar za povijesne znanosti, Odjel za hrvatsku povijest, Krčka 1, Zagreb.
PAVLIČEVIĆ dr Dragutin, Centar za povijesne znanosti, Odjel za hrvatsku povijest, Krčka 1, Zagreb.
PERIČIĆ dr Šime, Zavod JAZU Zadar, Obala oktobarske revolucije 8, Zadar.
POPOVIĆ mr Štefanija, Centar za povijesne znanosti, Odjel za hrvatsku povijest, Krčka 1, Zagreb.
ROKSANDIĆ mr Drago, Filozofski fakultet, Istorijски seminar, Čika Ljubina 18-20, Beograd.
STRČIĆ Petar, Arhiv Hrvatske, Marulićev trg 21, Zagreb.
VRANJEŠ-SOLJAN mr Božena, Centar za povijesne znanosti, Odjel za hrvatsku povijest, Krčka 1, Zagreb.